

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

A Розглядаються різноманітні наукові підходи до проблеми професійної компетентності особистості, представлена актуальність вивчення даного феномену.

Ключові слова: освіта, професійна компетентність.

Василий Ротарь. Профессиональная компетентность будущих специалистов: теоретический аспект.

A Рассматриваются разнообразные научные подходы к проблеме профессиональной компетентности личности, представлена актуальность изучения этого феномена.

Ключевые слова: образование, профессиональная компетентность.

Vasyl Rotar. Professional competence of future specialists: theoretical aspect.

S The article deals with the different scientific approaches to the problem of individual's professional competence; the relevance of this phenomenon study is represented.

Key words: education, professional competence.

Постановка проблеми. Результатом сучасної професійної освіти має бути становлення людини, здатної до компетентної та відповідальної дії у професійному житті. Удосконалення рівня професійної компетентності майбутніх спеціалістів в умовах вищого навчального закладу – один із основних напрямів реформування сучасної системи освіти в Україні.

У контексті досліджуваної проблеми особливо актуальною є наукова позиція професора П. Лузана, котрий зосереджує увагу науковців на тому, що постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 затверджено національну рамку кваліфікації (НРК), яка є першим практичним кроком реалізації професійної компетенції. У цьому державному документі, наголошує вчений, визначено характеристики кваліфікаційних рівнів, які маємо використовувати в освітній практиці. Зокрема, результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особистість після завершення навчання; компетентність/компетентності – здатність особистості до певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, вміння, цінності, інші особисті якості [2, с. 5–6].

Професійний розвиток суб'єкта праці та підтримка його конкурентоспроможності спрямовані на досягнення низки кінцевих цілей, а саме – високого рівня кваліфікації, професіоналізму та компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування професійної компетентності присвячені дослідження І. Зимньої, І. Зязюна, Б. Ельконіна, Н. Кошарної, Н. Кузьміної, П. Лузана, А. Маркової, Н. Ничкало, О. Пометун, Дж. Равена та ін.

Компетентність пов'язана з ефективним розв'язанням життєвих і професійних завдань. Розгляд проблем компетентності, професіоналізму, кваліфікації передбачає обговорення ролі професійного досвіду, знань, умінь і здібностей у формуванні цих систем. Актуальною у контексті сказаного є думка О. Пометун: «... «компетентність» складає комплекс життєвих вимог до результатів освітньої діяльності, орієнтує на практичні досягнення у процесі навчання» [5, с. 66].

Професійний досвід і знання, як компоненти компетентності, зберігають і закріплюють результати активної взаємодії із зовнішнім світом, трансформуючи спрямованість функціонування у спрямованість розвитку. Вони можуть розглядатися як індивідуальний ресурс особистісного та професійного становлення фахівця.

У своєму дослідженні виходимо з того, що «компетентність» (від лат. *compeirence*) – поняття, що висвітлює аспекти поведінки людини, пов'язані з виконанням роботи, визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна досягти високих результатів у діяльності [9].

Поняття професійної компетентності пов'язане з поняттям «професія», з розглядом взаємозв'язку знань, умінь і досвіду трудової діяльності особистості як самостійних процесів, спрямованих на досягнення результату професійної діяльності.

Спираючись на існуючі наукові розвідки, **метою** написання статті ставимо докладне розкриття суті дефініції «професійна компетентність» з точки зору акмеології, психології та педагогіки.

Викалд основною матеріалу. Нагадаємо, що об'єктом акмеологічних досліджень є особистість, яка прогресивно розвивається, самореалізується в конкретному виді діяльності, і яка досягає в цій діяльності вершини професіоналізму. Предметом є закономірності, механізми, умови і фактори, що сприяють високим професійним досягненням у конкретній галузі діяльності, а також розвитку професіоналізму особистості та діяльності [1].

Ознаками суб'єктності у контексті акмеологічного підходу (за А. Марковою) є:

- активне орієнтування (у новій ситуації, матеріалі);
- усвідомлення (структури своєї діяльності, якостей особистості, етапів життєвого шляху);
- ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення;
- інтенсивне включення у діяльність;
- прагнення до саморегуляції (самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації), володіння прийомами саморегуляції;
- усвідомлення суперечностей свого розвитку, їх усу-

нення, забезпечення балансу і гармонії;

- постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення;
- прагнення до самореалізації і творчості;
- інтеграція свого професійного шляху, структурування і впорядкування свого професійного досвіду і досвіду інших [4].

Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності особистості є комплексною методологією цього процесу, орієнтованою на прогнозування якісного результату в підготовці спеціаліста, на аналіз передового досвіду підготовки фахівців і формування перспективних ідей, факторів, під впливом яких цей процес складається, а саме: розроблення моделі професійного становлення до досягнення «акме» (від грец. *акме* – найвищий рівень досягнень при розв'язанні спеціальних і професійних завдань у будь-якій професії), що визначає стратегію розвитку особистісно-професійних якостей особистості та їхню продуктивність у професійній діяльності.

В акмеологічному аспекті професійна компетентність розглядається як результат продуктивного особистісно-професійного розвитку, як важлива умова професіоналізму.

У навчальному посібнику «Теорія і методика професійної освіти» (за ред. професора З. Курлянд) знаходимо таке визначення поняття: «Професійна компетентність – це системне поняття, коло повноважень у сфері діяльності, коло питань, з яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також індивідуальні особливості (здібності), що забезпечують можливість реалізації певної діяльності. При цьому автор визначає компетентність як освітній результат, що відображає підготовленість суб'єкта навчання до реального володіння методами і засобами професійної діяльності та вміння застосовувати їх на практиці» [8].

Сучасний російський дослідник-педагог Л. Львов розглядає професійну компетентність як інтегративну якість особистості фахівця (здатність і готовність ефективно виконувати професійну діяльність), що складається з системи проявлених у діяльності професійних, істотних, базових і спеціальних компетенцій, що включають підсистеми адекватних знань, навичок, професійних умінь [3].

Професійна компетентність включає знання, вміння, навички, а також засоби та методи їх реалізації у діяльності, спілкуванні, розвитку та саморозвитку особистості [6, с. 7].

Відомий британський психолог Дж. Равен виокремлює такі види компетентності, що пов'язані:

- із системою цінностей (особистості, суспільства), здатністю людини самостійно обирати стратегії поведінки;
- зі сприйняттям і очікуваннями людини вимог суспільства і соціуму, а також усвідомленням власної ролі в цих структурах;
- з адекватністю розуміння принципів відносин між людьми, які можуть бути представленими у вигляді певних стандартів, або еталонів поведінки [7].

Автор виділяє три види компетентностей: когнітивні, афективні і вольові, що мають властивості незалежності, взаємозалежності і взаємозамінності і розглядаються,

як інтегральна властивість особистості. Найважливішою ідеєю в концепції Дж. Равена є твердження про те, що компетентність проявляється і розвивається тільки в умовах цікавої для людини діяльності, що дозволило автору визначити її компоненти, як «мотивовані здібності» [7].

Психологічний зміст професійної компетентності визначається цілями, завданнями, досвідом, повноваженнями і результатами діяльності, які представлені в концептуальній моделі діяльності як основний внутрішній засіб (компонент психологічної структури) діяльності, що створюється в процесі навчання і тренування. У процесі формування професійної компетентності важлива роль належить інтересам, мотивам, потребам, цінностям, морально-етичним уявленням особистості, очікуванням тощо.

Своєрідність професійної компетентності інтегрується в індивідуальному досвіді як результат рефлексивного аналізу образу «Я». Досвід сприяє здійсненню безлічі виборів, а образ «Я», як ціннісно-мотиваційний конструкт, нагромаджує потрібний досвід, інтерпретує, управляє ним, коригує і співвідносить з отриманими знаннями і переживаннями, тим самим збагачує і розвиває професійну компетентність.

Критерієм професійної компетентності є індивідуальний спосіб розв'язання професійних завдань або своєрідності ставлення людини до того, що вона робить. Ця своєрідність знаходить свій прояв в особистісному ставленні суб'єкта до способу реалізації завдань у рамках професійної компетентності, якості виконання діяльності, що забезпечує ефективність праці.

Висновки. Аналіз дефініції «професійна компетентність» у наукових розвідках із акмеології, психології та педагогіки доводить її різноплановість. Теоретичний аналіз дозволяє дійти висновку, що субстанцією розвитку професійної компетентності як цілісного утворення є мотиваційно-ціннісне ставлення особистості, а повнота його реалізації визначається наявністю теоретичних і практичних знань, умінь і практики суб'єкта праці.

Професійну компетентність треба визначати як базову якість особистості, що забезпечує ресурс стійкості у змінених професійних ситуаціях і сприяє якнайкращому виконанню професійних обов'язків. Таким чином, професійна компетентність визначається нами як індивідуальний спосіб розв'язання завдань професійної діяльності, зумовлений особистісним ставленням до професії.

📖 Література

1. Кошарна Н.В. Акмеологічний підхід у становленні професійної компетентності майбутнього вчителя/ Н.В. Кошарна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>
2. Лузан П. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті: технологічний аспект / Петро Лузан // Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти в Україні. – 2012. – № 4. – С. 5–12.
3. Львов Л.В. Профессиональное образование: компетентностно-контекстный подход : учеб. пособие / Л.В. Львов. – Челябинск : ЧГАУ, 2007. – 120 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М. : Знание, 1996.
5. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Психологическое сопровождение выбора профессии: научно-методическое пособие / Л.М. Митина, Л.В. Брендамова, И.В. Вацков, И.Н. Грызлова, И.Н. Исакова, В.Г. Колесников, И.М. Кондалов, Ю.А. Кореляков, А.К. Осницкий, И.А. Переверзева, Н.Н. Трушина, Г.В. Шавырина; под ред. Л.М. Митиной. – 2-е изд., испр. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 2003. – 184 с.
7. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация : [пер. с англ.]. – М. : Когито-центр, 2002. – 396 с.
8. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З.Н. Курлянд [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.
9. Gromkova M.T. Psychology and pedagogy career: studies. manual for schools. – Moscow: UNITY-DAÑA, 2003. – 415 p. [in Russian]